

ЛІТЕРАТУРА:

1. Новіков Б.Г. Генезис / Б.Г. Новіков // Українська радянська енциклопедія. Головна редакція української радянської енциклопедії: у 12 т. / голов. редкол.: Бажан М.П. (голова) [та ін.]. — [2-ге вид.]. — К.: УРЕ, 1977—1978. — Т. 2. — С. 514.
2. Грохольський В.Л. Державне управління у сфері боротьби з організованою злочинністю / В.Л. Грохольський // Вісник Одеського ін-ту внутр. справ. — 2003. — № 1. — С. 31-37.
3. Указ Президента України від 17 серпня 2010 р. № 820/2010 «Про Робочу групу з питань реформування кримінального судочинства». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>.
4. Про Засади державної політики України в галузі прав людини: Постанова Верховна Рада України від 17 червня 1999 р. № 757-XIV // Відомості Верховної Ради. — 1999. — № 35. — Ст. 303.
5. Спільні заяви Самітів Україна — ЄС від 19 грудня 2011 р. Урядовий портал. Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=234609702&cat_id=232280190&ctime=1249995100649
6. Петков В.П. Управління виховно-виправним процесом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.П. Петков. — Х., 1999. — 40 с.
7. Ортинський В.Л. Управління в органах виконавчої влади / В.Л. Ортинський, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 295 с.
8. Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>.
9. Колодій А.М. Принципи права України / А.М. Колодій. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 208 с.

УДК 342.95

Яремко В. Я., начальник курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції ЛьвДУВС, к.ю.н.

Правова характеристика адміністративних проступків у сфері забезпечення безпеки громадян на залізничному транспорті України

Статтю присвячено правовій характеристиці адміністративних проступків у сфері забезпечення безпеки громадян на залізничному транспорті України. Розглянуто склад адміністративних проступків (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона), що дасть можливість отримати більш повне уявлення про зміст адміністративного проступку, його віднесення до тієї чи іншої сфери регулювання суспільних відносин, їх охорони адміністративно-правовими санкціями.

Ключові слова: адміністративні проступки, забезпечення безпеки громадян, адміністративна відповідальність, залізничний транспорт.

Статья посвящена правовой характеристике административных проступков в сфере обеспечения безопасности граждан на железнодорожном транспорте Украины. Рассмотрен состав административных проступков (объект, объективная сторона, субъект и субъективная сторона), что даст возможность получить более полное представление о содержании административного проступка, его отнесение к той или иной сферы регулирования общественных отношений, их охраны административно-правовыми санкциями.

Ключевые слова: административные проступки, обеспечения безопасности граждан, административная ответственность, железнодорожный транспорт.

The article is devoted legal description of administrative misconducts in the field of providing of safety of citizens on the railway transport of Ukraine. Composition of administrative misconducts is considered (object, objective side, subject and subjective side), that will result in a better understanding of the contents of the administrative offense, attributing it to a particular sphere of social relations, their health administrative and legal sanctions.

Keywords: administrative misconducts, providing of safety of citizens, administrative responsibility, railway transport.

Постановка проблеми. В Україні щороку частка травматизму не виробничого характеру із смертельним наслідком становить понад 9 відсотків загальної кількості померлих, тобто близько 70 тис. осіб. Однією з основних причин смертності в Україні осіб віком від 15 до 44 років є вплив небезпечних факторів життєвого середовища. З 1991 р. від нещасних випадків не виробничого характеру загинуло більше 1 млн. осіб, або 99 відсотків всіх загиблих від небезпечних факторів життєвого середовища, і травмовано понад 44 млн. громадян України переважно працездатного віку. Значна частина нещасних випадків пов'язана з діяльністю різних видів транспорту у тому числі залізничного [1].

У контексті вказаного суттєве значення мають адміністративно-правові заходи забезпечення особистої безпеки громадян на залізничному транспорті, які включають: а) комплекс заходів організаційно-технічного характеру, який здійснюється підприємствами залізничного транспорту; б) боротьбу із адміністративними проступками у зазначеній сфері суспільних відносин.

Якщо ми говоримо про таке явище, як адміністративний проступок, то насамперед ми повинні звернутися до такої узагальненої категорії, як правопорушення взагалі.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб на основі аналізу адміністративного законодавства розглянути питання адміністративних проступків у сфері забезпечення безпеки громадян на залізничному транспорті України.

Стан дослідження. Вивченню питань адміністративних проступків у сфері забезпечення безпеки громадян на залізничному транспорті України присвятили свої роботи багато відомих іноземних та вітчизняних вчених. Серед них П.М. Білий, В.К. Гіжевський, В.В. Голіна, С.С. Єсімов, М.В. Ковалів, О.М. Кос-тенко, А.В. Мілашевич, В.Й. Развадовський, В.І. Шакун, О.О. Юхно та низка інших науковців.

Виклад основних положень. Згідно ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративним проступком (далі – КУпАП) визнається дія чи бездіяльність за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність [2].

Ця стаття КУпАП дає нам загальне поняття адміністративного проступку як підстави адміністративної відповідальності. Законодавець намагається виділити найбільш яскраві характеристики правопорушення, яке визначається адміністративним проступком (правопорушенням). При цьому відповідальність доцільно розглядати у двох взаємозалежних аспектах: перспективному (як відповідальність загалом, як абстрактний обов'язок, що існує незалежно від факту вчинення правопорушення) і ретроспективному (як результат конкретного протиправного вчинку, який реально настає у вигляді адміністративного стягнення до правопорушника).

Позитивна відповідальність припускає усвідомлення необхідності відповідної діяльності, усвідомлення того, що саме, навіть робиться і які можуть бути наслідки цієї діяльності. Позитивну відповідальність можна розглядати як «внутрішній регулятор поведінки» суб'єктів суспільних відносин у поточному часі.

Ретроспективна відповідальність, навпаки, в основному звернена до минулого, оскільки настає в результаті порушення встановлених правил поведінки, невиконання

юридичних обов'язків. Вона має негативний характер і виступає як реакція держави на порушення правових норм. При цьому здійснення правопорушення переводить суб'єкта права зі сфери регулятивних правовідносин позитивної відповідальності у сферу охоронних правовідносин негативної відповідальності.

Серед характеристик рис, які відокремлюють адміністративне правопорушення від адміністративного проступку у сфері забезпечення безпеки громадян, можна назвати специфічне коло охоронюваних правовідносин, які регулюються діяльністю органів влади, яка полягає у забезпеченні виконання законів та інших нормативно-правових актів усіма суб'єктами, включення до кола суб'єктів правопорушення юридичних осіб.

У підсумку щодо розмежування понять «адміністративний проступок» та «адміністративне правопорушення» можна зазначити: адміністративним правопорушенням слід вважати будь-яке порушення норм адміністративного права, тоді як адміністративний проступок є протиправним діянням, за вчинення якого законодавством передбачено адміністративна відповідальність.

Для розуміння адміністративних проступків у сфері забезпечення безпеки громадян на залізничному транспорті доцільно з'ясувати природу адміністративних правопорушень, їх специфіку у сфері транспортних суспільних відносин, у першу чергу, яка стосується регуляторних функцій права. На думку А.В. Мілашевича у зазначеній сфері існує проблема щодо співвідношення норм природного права з нормами позитивного права [3, с. 13].

Враховуючи те, що адміністративну відповідальність ми розглядаємо у двох взаємозалежних аспектах: перспективному (як абстрактний аспект) і ретроспективному (як конкретні наслідки вчинку) повністю згодні з таким підходом, бо ототожнити природне право можна лише наближуючись до нього при усвідомленні і передбаченні ходу існування реальних відносин у теперішньому та майбутньому. З огляду на забезпечення особистої безпеки на залізничному транспорті вказане повністю ілюструється сторінками історії залізничного транспорту щодо організаційно-технічних заходів забезпечення безпеки громадян та розподілу адміністративних проступків на різні групи.

Науковець О.П. Альохін диференціює адміністративні проступки у сфері транспорту на певні групи. До першої з них він відносить ті, які завдають матеріальної шкоди державі й особистій безпеці особи. Другу групу складають такі, які реально загрожують вказаним інтересам і можуть призвести до таких наслідків. І до третьої групи він відносить ті, яким притаманні властивості першої і другої груп [4, с. 8-9]. Відповідно О.П. Альохін розглядає застосування різних юридичних засобів і механізмів таких як прийняття відомчих нормативних актів з питань створення умов безпечного перебування громадян на об'єктах інфраструктури залізничного транспорту та запровадження адміністративної відповідальності.

Враховуючи транспортну специфіку і особливості транспортного права вважається доцільним зазначити, що законодавець не випадково виділяє всі транспортні правопорушення, як у кримінальному кодексі (Розділ XI. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту), так і в адміністративному (Глава 10. Адміністративні правопорушення на транспорті в галузі шляхового господарства і зв'язку) виокремленні самостійні групи.

Адміністративні проступки у сфері забезпечення особистої безпеки на залізничному транспорті мають свій, властивий тільки їм юридичний склад, під яким розуміється встановлена законодавством сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак. Наявність цих ознак є обов'язковою, оскільки діяння без таких ознак не є проступком. Пункт 1 ст. 247 «Обставини, що виключають провадження у справі про адміністративне правопорушення» КУпАП визначає, що провадження у справі про адміністративне

правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю в разі відсутності події і складу адміністративного правопорушення.

В юридичній літературі загально визнаним є те, що структуру складу правопорушень складають: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона – елементи проступку, які характеризують поведінку людини як взаємозв'язок і взаємозалежність вчинку (діяння) і свідомості, тобто об'єктивного і суб'єктивного.

Характеристика зазначених елементів дає можливість отримати більш повне уявлення про зміст адміністративного проступку, його віднесення до тієї чи іншої сфери регулювання суспільних відносин, їх охорони адміністративно-правовими санкціями. Характеристика кожного з елементів складу адміністративного проступку у сфері забезпечення особистої безпеки на залізничному транспорті має на увазі наступне:

Об'єкт – це суспільні відносини у сфері забезпечення особистої безпеки громадян на залізничному транспорті, які врегульовані правовими нормами і охороняються, в даному випадку, адміністративними санкціями. Ознаки об'єкта в багатьох випадках прямо зазначаються у статтях, якими передбачена адміністративна відповідальність за правопорушення на залізничному транспорті, що дає можливість класифікувати склади проступків або залежно від специфіки залізничної інфраструктури та технології перевезень, або за змістом суспільних відносин. В загальному ми будемо розглядати проступки у сфері забезпечення особистої безпеки громадян на залізничному транспорті.

Класифікація проступків за змістом суспільних відносин допомагає структурувати суспільні відносини, визначити їх однорідні групи, виділити родовий об'єкт.

Родовим об'єктом адміністративних проступків на залізничному транспорті є суспільні відносини у сфері порушення правил охорони порядку, безпеки громадян та руху, які утворюються в процесі експлуатації і користування залізничним транспортом. Ці проступки загрожують життю та здоров'ю людей, посягають на порядок, безпеку громадян та руху, порядок експлуатації транспорту, завдають матеріальну шкоду транспортним засобам, рухомому складу, шляхам сполучення, порушують право власності.

Більш повна класифікація об'єктів адміністративних проступків на залізничному транспорті дозволяє виділити видові об'єкти як різновид родового об'єкта, але більш спільні для ряду проступків суспільні відносини. Виходячи з цього всі проступки на залізничному транспорті можна класифікувати за ознаками об'єктів як:

- 1) порушення правил по охороні порядку, безпеки громадян та руху – частини 1, 4, 5 ст. 109; 133 КУпАП;
- 2) порушення правил пожежної безпеки – ст. 120 КУпАП;
- 3) порушення правил громадського порядку і громадської безпеки – ч. 3 ст. 109; ч. 2 ст. 110 КУпАП;
- 4) порушення правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів та іншого майна – ст. 134; 136 КУпАП;

Аналіз зазначених проступків дає змогу визначити три основні видові об'єкти проступків у сфері діяльності залізничного транспорту, суспільні відносини яких регулюють:

- 1) порядок охорони, безпеки громадян та руху;
- 2) громадський порядок і громадську безпеку, порядок управління;
- 3) право власності та майнові відносини.

Усі три видові об'єкти адміністративних проступків можна віднести до сфери забезпечення особистої безпеки громадян на залізничному транспорті за винятком адміністративних проступків передбачених статтями 134 «Провезення ручної кладі понад установлені норми і неоплаченого багажу», 135 «Безквитковий проїзд» КУпАП.

Об'єктивна сторона адміністративних проступків у сфері забезпечення особистої безпеки громадян на залізничному транспорті характеризується зовнішнім проявом посягання на об'єкт, який охороняється адміністративно-правовою санкцією. Вона включає в себе такі ознаки, як: а) протиправне діяння — дія чи бездіяльність; б) шкідливі наслідки діяння; в) причинний зв'язок між протиправним діянням і шкідливими наслідками, які наступили; г) місце, час, умови та засоби вчинення правопорушення.

Протиправне діяння є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони адміністративного проступку. Забороняючи ті чи інші діяння, законодавець у першу чергу описує їх зовнішні прояви (самовільний проїзд, порушення правил перевезення небезпечних речовин і предметів, прохід по залізничних коліях у невстановлених місцях та ін.), що характеризує саме діяння як протиправне, шкідливе.

Залежно від наявності шкідливих наслідків адміністративних проступків у сфері діяльності залізничного транспорту виділяють адміністративні проступки з матеріальним та формальним складом.

Більшість транспортних проступків утворюють формальні склади, і при кваліфікації проступків у сфері особистої безпеки громадян достатньо установлення факту самої дії про порушення правил, норм і стандартів щодо безпеки руху, експлуатації та користування послугами залізничного транспорту і необов'язково установлення причинного зв'язку щодо настання або можливого настання шкідливих наслідків.

Інші ознаки об'єктивної сторони — місце, час, умови та засоби вчинення проступку встановлюються законодавством виходячи з реально існуючих небезпечних властивостей технологічних процесів транспортної діяльності і врахуванням особливостей поведінки людини.

Значну увагу законодавець приділяє місцю вчинення проступку, де йдеться про визначення відповідної території, на якій діють особливі правила поведінки: самовільний проїзд у вантажних поїздах (ч. 1 ст. 109 КУпАП); викидання сміття та інших предметів з вікон і дверей вагонів поїздів (ч. 3 ст. 109 КУпАП) тощо.

Важливою ознакою дії є момент її вчинення, тому у складі проступку досить часто є уточнення про час його вчинення, посадка і висадка під час руху поїзда (ч. 1 ст. 109 КУпАП) та ін.

Суб'єкт адміністративного проступку на залізничному транспорті у сфері особистої безпеки характеризується окремими ознаками, за якими особа визнається як той, хто вчинив проступок. До ознак відносяться: осудність особи, її вік та виконання визначених законом протиправних діянь. Зазначені ознаки можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні. Відповідно до цього і суб'єктів прийнято поділяти на загальні та спеціальні.

Загальні ознаки властиві будь-якому суб'єкту, будь-якій особі, що піддається адміністративному стягненню. До загальних ознак належить вік і осудність.

Вік, після досягнення якого наступає адміністративна відповідальність, встановлюється ст. 12 КУпАП — з 16 років. Це загальне положення стосується і адміністративних проступків на залізничному транспорті. Отже, загальним суб'єктом транспортних проступків буде особа 16-річного віку, звичайно осудна (деліктоздатна).

Осудність — це здатність особи усвідомлювати свої дії, керувати ними і нести за них відповідальність.

Спеціальні ознаки вказують на особливості правового становища суб'єктів і дозволяють диференціювати відповідальність різних категорій осіб і впливають на кваліфікацію правопорушення [5, с. 169].

Природно, що правопорушення на залізничному транспорті у сфері особистої

безпеки здійснюють крім загальних і спеціальних суб'єктів ще й інші особи, правовий статус яких визначається законом й іншими нормативними актами, але характеристики цих осіб як суб'єктів не входять до складу правопорушень. Це особливі суб'єкти, до них належать: неповнолітні; військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані; рядовий і начальницький склад органів внутрішніх справ; депутати; інваліди. Наявність особливих ознак не впливає на кваліфікацію проступку, але останні можуть впливати на вид і розмір стягнення та порядок притягнення до відповідальності, але з урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника.

Суб'єктивна сторона адміністративних проступків на залізничному транспорті у сфері забезпечення особистої безпеки описує психічне ставлення суб'єкта до вчиненого ним діяння і його наслідків. Ознаками суб'єктивної сторони є: вина, мотив та мета.

Вина — це усвідомлення (передбачення) особою недопустимості протиправної поведінки і можливості настання пов'язаних з поведінкою результатів. У деяких випадках це нехтування інтересів суспільства і конкретних громадян, негативне психічне ставлення до них. При кваліфікації проступків суд або орган, який розглядає справу про адміністративний проступок, повинен з'ясувати ставлення винної особи до наслідків порушення правил особистої безпеки, безпеки руху та експлуатації транспорту, враховувати характер і мотиви допущених порушень, особу винного й інші обставини, що пом'якшуючі або обтяжують відповідальність [2].

Вина є основною, обов'язковою ознакою суб'єктивно сторони, вона охоплює дві можливі форми свідомості — на мір і необережність, тобто умисна вина і необережна вина.

Правопорушення визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків.

Мотив та мета — це факультативні ознаки суб'єктивної сторони. Мета як уявне бачення наслідків у результаті вчинення проступку.

Висновки. Адміністративний проступок у сфері забезпечення безпеки громадян на залізничному транспорті України — це різновид правовідносин, у яких об'єктивується юридичний конфлікт між особою та уповноваженим державним органом, який виникає на основі дійсних чи уявних первинних матеріальних або процесуальних відносин між ними, з приводу протилежного розуміння сторонами своїх прав, свобод, інтересів та обов'язків у змісті особистої безпеки і полягає у забезпеченні належної особистої безпеки на об'єктах залізничної інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про Основні засади державної політики у сфері профілактики травматизму невиробничого характеру : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 червня 2009 р. № 632. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nau.kiev.ua>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Наук.-практ. коментар / Р.А. Калужний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. — 3-те вид. — К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. — 684 с.
3. Мілашевич А.В. Проблеми профілактики адміністративних правопорушень на транспорті: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / А.В. Мілашевич. — Одеса, 2001. — 195 с.
4. Алехин А.П. Админитративная ответственность за правонарушения на транспорте / А.П. Алехин. — М.: Юридическая литература, 1967. — 112 с.
5. Тащишин І.Б. Адміністративне право України : навч. посіб. / І.Б. Тащишин. — Львів. «Новий Світ — 2000», 2011. — 307 с.